

„Majd beszélök én most egy kicsit az én gyerekkori sorsomról. Hát tudjuk azt, hogy a gyerekek nem is olyan nagyon jó mindégük. Én sē a javabú vótam a vászonnak abba az időbe. [...] Hát az én gazdám kikűdött éngömet a disznó-

62 Bálint Péter

SORSOMRÓL BESZÉLEK

kat legetetni. Hát ki is hajtottam, de vót köztük egy nagyon kukta disznó, ez észökött a kukoricába. Kerestem én mindönütt, de nem tanáltam. Mē tudják, mög tudják, hallga-

tóim, ott a kukoricába akkora tökök vótak, hogy ez a disznó hogy észökött, az egyik ódalán mögrágtá a tököt, oszt beleült a tökbe. De mán ekkó vemhes vót, úgy hogy nem sokára mögfiaaddzott vóna. Na kéröm, most a disznó ahogy belemönt a tökbe, ēkezde a tököt vagy a tökmagot öszögetni, mög a tököt belülrű rágtá, az luk mög – ahun ű bebútt a tökbe – az persze nyótt. Benyótt az a luk, ahun a disznó bemönt. Na kéröm, mostan a disznó bent maradt a tökbe”, mondta nekem a könyvből olvasva apám, s ezen a mesekezdésen oly’ annyira elcsodálkoztam, hogy a mondó folyton ismételte a szavakat, meg azon is, hogy hiányzott az „egyszer vót, hol nem vót” formula is, és a vitéz hős helyett önmagáról beszélt, hogy gyanakodva figyeltem apámat: vajon nem ő olvassa-e rosszul a mondatokat, gyanakvásom hátterében az a néhány üveg sör állt, amit apám megivott a mesemondás előtt. A mesekönyv új volt, számára is új, egy kollégájától kapta, hogy olvasson nekem meséket belőle, mondván, biztosan szeretni fogom, mert szinte valamennyi mesében megküzd az ördögökkel és sárkányokkal a mesehős, és a szövegek nyelve is ízes és mulatságos. Utólag felidézve ezt a meseolvasást, apám egészen mulatságosnak tűnt, ahogy megküzd az „ízes” nyelvezettel, talán ezért is maradt meg elevenen az emlékezetemben; olykor megállt, lélegzetvételnél szünetet tartott, hogy szemével végigolvassa a mondatot, hogy ráálljon a nyelve a fülünknek „ízesen” ható megánhangzókra, olykor olvasás közben maga is felnevetett, magát nevette ki. Számomra is új volt ez a hangvétel, a többi mesekönyvben ugyanis egészen más hangon beszéltek, a mondatok gördülékenyek voltak és olyan gyorsan peregtek az események, a párbeszédék, mintha diafilmen néztem volna a történetet. Mivel olykor anyám egészen késő estig dolgozott, diafilmeket is apámmal néztünk esténként, rengeteg mesefilmem volt kis papírtégelyekben feltekerve, nagy kartondobozban tároltuk valamennyit. Nem lévén televíziónk, én a szőnyegen hasra feküdtem, két tenyeremmel támasztottam meg a fejemet, apám mellém ült és a konyhaszék támlájára feszített vetítővászonról olvasta nekem a szöveget, felolvasó volt, s annyira belemelegedtünk, hogy néha két-három mesefilmem is megnéztünk egymás után. Hálás voltam apámnak ezekért a meséző estékért,

amikor anyámat várva egymást szórakoztattuk. Aztán amikor megvettük a „filmes dobozt”, sokáig így hívtam a televíziót, elmaradtak a mesefelolvasások, apám is elmaradt mellőlem, mondhatom egy korszak ért véget az életemben, mesék hiányában kevésbé voltam boldog, s az évek során oly sok mindennel próbáltam kitölteni az űrt, amibe belefogtam, mindent idejekorán abbahagytam. Talán ezért szerettem és szeretek ma is történeteket mondani, hogy az egykori kisfiúban keletkezett űrt utólag, mintegy visszamenően kitöltsem.

63

„A néninek már alig van pulzusa. Nem hiszem, hogy sokáig bírja már a szíve. Búcsúzzon el tőle!”, mondta halkán az intenzív osztályon az ügyeletes orvosnő, szelíden megérintette a vállam, s én fáradtan bámultam anyám haláltusától elcsigázott testét, mezítelen volt, egy kórházi pecsétes fehér lepedővel letakarva, mintha máris a halotti lepedő volna elgyötört testén, de még lélegzett a halál tornácában időző anyám. „Mama, ne add fel! Küzdjél! Itt vagyok s fogom a kezed. Erőt adok neked kézzszorításommal”, mondta az előző nap tőle búcsúzó kisebbik lányom, meghatódva néztem meghatódottságát, ahogy a halállal küzdő anyám elgyötört teste mellett állt. Mondhatni megható volt meghatódottsága, nem volt benne sem páni félelem, sem aggódó részvét, olybá tűnt a távozóban lévővel egy utolsó együtt-lét-vágya kerítette hatalmába, látszott rajta az unoka egyesülésvágya a lét és nem-lét határán imbolygó nagy-anyával. Meghatódottnak lenni azt jelenti, hogy az elénk tárulkozó pillanatnyi látvány kimozdít szemlélődésünkből és részrehajlást kelt, a „pillanat pillanatszerűségében” meghatódást kiváltó alany magához vonja, mintegy gúzsba köti az őt fürkésző tekintetet, s nem ereszti el; a józan ész az ésszel aligha fölfogható valóság előtt kapitulál, mivel a tekintet többé nem a megismerés révén birtokolja a létet, egyszeriben ös-lényegi viszonyba lép a Másikkal. Az utolsó útján elindult létezőt nem lehet csak részrehajlással szemlélni, mivel a szemlélet alanya a halálnak kitettsége révén sebet üt a szíven, amit az ókoriak az agy székhelyének neveztek. A kisebbik lányom meghatódottsága, ahogyan anyám halálos ágya mellett állva kezébe fogta nagyanyja törekeny kezét, s rebbenékeny tekintettel nézett hol a megállíthatatlanul halálba menőre, hol ezt az eltávolodást szemlélő apjára, egészen más volt, mint a nővéréé. Ő ugyanis amint belépett az üvegfallal elválasztott kórterembe, s agonizáló nagyanyjára vetette tekintetét, hangos zokogásba tört ki, meghatódottsága a siratóasszonyok hangos jajveszékelésébe torkollott, jobbnak láttam kikísérni őt a haldokló nagyanyja mellől és magára hagyni a folyosón, hogy megbirkózzon az eltávolodás és eleresztés gondolatával. „Elvesztettük őt, ebbe bele kell nyugodni”,

mondtam neki, és megsimogattam a fejét, akárcsak néhány perccel korábban az anyámét, akiről tudtam órák múltán el fogom veszíteni.

64 Az utolsó este, ami anyám életében volt az utolsó, a nélküle elköltött utolsó vacsorakor imát mondtam a családi asztal körül ülőknek, elbúcsúztunk az agonizáló anyámtól és a feltámadásról beszéltem: Isten országának ígéretéről és Isten ingyen kegyelméről. „Kegyelmes Isten, fogadd magadhoz a körünkből eltávozót, akinek eltávozását el kell tudnunk fogadni, miként az is, hogy belátható időn belül már nem lesz, nem itt lesz velünk, hanem tőlünk eltávolodva oda-át, Tenálad lesz Uram”, mondtam, s miközben a hittanórán tanult „Miatyánkot” mondták a lányaim, Isten kegyelméről mást gondoltam, mint ami az utolsó vacsorakor elmondott fohászomban elmondani valónak véltem. Isten kegyelmes volt hozzám „elhívásával”, anyám ugyanis nem könnyítette meg róla való gondoskodásomat az utolsó fél esztendőben.

„Tudom, hogy nem alszik, hiába is tesz úgy, mintha aludna. Azért is mondom, hangosan mondom a magamét, hogy ne tudjon aludni. Itt kéne ülnie mellettem, éberem vigyázni rám s nem aludni. Gonosz gyerek!”, mondta hangosan anyám, ágya szélén ülve a nagyszobában, az éjszakai sötétben csak egy éjjeli lámpa égett, hogy botjára támaszkodva ki tudjon botorkálni az illemhelyre. „Addig mondom a magamét, addig panaszkodom, míg fel nem kell. Beivott. Gonosz gyerek!”, mondta fennhangon és szemrehányóan anyám, s én elgyötörve feküdtem a másik szobában, gyermekkorom birodalmában, s valóban nem aludtam, anyám egyszerűen nem hagyott elaludni. Zsarnoki módon ugráltatott már napok óta, amióta nála aludtam, hol egy pohár vízért, amiből egy kortyot ivott, hol egy könyvért, amiből alig olvasott két sort s maga mellé tette az ágyra, hol egy almáért, szeletekre vágtam, tányéron vittem neki, de műfogsorára hivatkozva félretolta. Azt szerette volna, hogy úgy tegyek, mint a beteg kisgyermek mellett éjjel-nappal sürgölődő anyák szoktak, lessem minden kívánságát, kitaláljam azt, amit még el sem gondolt, vagy pusztán csak szórakoztassam, ám mire esténként megérkeztem egykori otthonomba, már eléggé fáradt voltam ahhoz, hogy hajnalig mellette üljek az ágyon, és hallgassam kívánságait vagy szemrehányásait. „Jaj, jaj, de fáj! Megmérgezett, biztosan mérget tett a poharamba. Gyilkos, anyagyilkos!”, mondta jajveszékélő hangján anyám, miután hajnal tájt kijött az illemhelyről, és a vizelet csípte a nemiszervét. Néhány órával előbb ő maga kért tőlem egy pohárka vörösbor szódával, elalvását segítő, s noha tudta jól, hogy ugyanabból a borból ittunk mind a ketten, mégis gyilkosnak titulált. Percekig azon tűnődtem: otthagyjam-e őt magára, lesz, aminek lennie kell, vagy szigorúan megintsem kegyetlen, meg-nem-érdemelt, igazságtalan kijelentése miatt. „Anyagyilkos!”, mondta anyám, s a kegyetlen szó hevesen lüktetett az agyamban, ítélete szinte megbénított, sem beszélgetni, sem az

éjszaka közepén eltávozni nem volt kedvem, pedig tudtam, hogy beszélgetni volna kedve velem, de a kimondott szó: „anyagilkos”, mérhetetlen fájdalmat váltott ki bennem, kedvemet szegte mindenféle emberi hangon való beszéd-től. Anyám nem emberi hangon jajveszékelt, fennhangon sírt, sírt és sírt, addig színlelte a megmérgezettet (valójában felfázott a fűtetlen szobában), hogy végtére elérte célját, és átmentem hozzá a másik szobába: az engedelmes fiú szerepét magamra öltve. Nem pereltem vele, nem feddtem meg őt teátrális jelenetéért, teával itattam meg, és mesét mondtam neki, mint gyermekkoromban apám mondott nekem, s ő egyszeriben kacagott, csivített, s rég feledte az anyagilkos kijelentését, csak én nem tudtam feledni a szót. Néztem őt, akit állítólag megmérgeztem anyagilkosként, egyszer csak elaludt, s én mellé zuhantam az ágyba, ólmos álomba ájultam: álomban anyám kedves és jó volt hozzám, megsimogatta a buksimat, és homlokon csókolt, mint gyermekkoromban oly' sokszor.

Azon a napon döntöttem el, hogy beadom egy szociális otthonba, ahol szakszerűen gondoskodnak róla, mert féltő, hogy feledékeny lévén a rosszul adagolt inzulinnak köszönhetően újból kómába esik, amikor eszméletlenül találtam rá, és rohammentőt kellett hívnom hozzá. Anyám ugyanis egy-egy habos sütemény, pohár édesbor, kanál mézzel leöntött gyümölcstál, zsíros disznóhús elfogyasztása után önkényesen megváltoztatta az orvos által pontosan kimért inzulinadagját, vagy „elfelejtette megszűni magát”, ahogy kacagva mondogatta, idős korát hibáztatta feledékenységeért. „Te mit keresel itt, kicsi fiam?”, mondta meglepetten anyám, amikor magához tért a kómából, a mentőorvos félórányi küzdelme után, cukrosvízzel itatta, injekciót fecskendezett a vénájába, s anyám mint mesehős, ki „álmából” feléledt, csodálkozva látta, hogy ott állok mellette három idegen emberrel együtt. „A néni a fiának köszönheti, hogy felébredt álmából, s nem lett komolyabb baja”, mondta a mentőorvos, anyám hálásan megsimogatta a kezem, tudtam, hogy e gesztusa a mentőorvosnak szólt, hogy lássa mily' hálás nekem.

A *hála* és a kegyetlen *sértegetés* ettől kezdve gyakorta váltogatta egymást anyám hozzám való viszonyulásában. „Tudom, hogy meg akarsz szabadulni tőlem. Az utadban vagyok, kicsi fiam. Legszívesebben eltemetnél. Nem ezt érdemeltem tőled. Sajnálom, hogy annyi ideig vártam születésedre, és hogy nagy nehezen megszülettek. Inkább sohase lett volna gyermekem, most érteném, miért vagyok magamra hagyva”, mondta a szociális otthonban ágya szélén ülve anyám, s oly' hangosan sírt, hogy a szobába belépett egy ápolónő, de meglátva engem, rögtön ki is fordult: magánügy, mondhatta magában. S noha többször megbeszéltük, hogy hálás lehetne gondoskodásomért,

ugyanis olyan helyre került, ahol a nap minden pillanatában gondoskodnak róla, hetente orvosi felügyeletben részesül, pontosan adagolják a gyógyszereit, s én magam is minden nap meglátogathatom, hiszen pár percnyi járásra van a munkahelyemtől, s ha be is látta gondoskodásom kényszerét, mégis újra és újra kegyetlen szidalmazásban részesített. „Te nem szeretsz, kicsi fiam! Ha szeretnél, elvinnél innen engem, haza vinnél! Ott-hon el lennék egyedül is. Tudnék magamról gondoskodni, csak te hiszed azt, hogy nem”, mondta anyám, s én már kezdtem hozzászokni anyám szemrehányásaihoz, mint cigány lova az éhezéshez, kiváltképp, hogy szemrehányásai mindennaposá váltak, s már nem is számoltam be a feleségemnek a mindennapos feddések kiváltotta fájdalomról: magánygy, gondoltam.

„Semmit nem várok önmagam számára; semmit nem kérek; lemondtam – próbálok lemondani! – a követelésről, a követelőzésről. Azt mondom: Isten, azzá teszel, amivé akarsz. Talán semmivé. Elfogadom, hogy többé nem leszek”, mondta Ricœur saját halálára készülve, anyám ellenben nem tudott lemondani a követelőzésről, az önmaga számára megkövetelt létlehetőségről, ami többé már nem volt létlehetőség: egyedül otthon lenni, mint ahogy élt apám halála után két évig. „Majd sírni fogsz, ha már nem leszek, és nem tudod teljesíteni a kéréseimet”, mondta szipogva anyám, a már-nem-itt-lévő kérésére könnyedén nemet mondani tudó éneket is jó előre megsebezve. „Csak egy kicsit légy hozzám kedves, mama! Légy szíves ne nehezítsd meg a dolgomat!”, mondtam neki, én a kegyelemváró, akire naponta záporoztak szemrehányásai, s akinek egyre kevesebb jutott a hálából. „Hogy is lehetnék kedves hozzád ebben az istenverte otthonban? Majd ha hazaviszel, kedves leszek hozzád kicsi fiam!”, mondta és elfordította az orcáját tőlem, tárgyának sem tekintett, s egy dalt dúdolt kislányos haragot színelve, majd imára kulcsolta a kezét és lehajtott fejjel sírt, mint a könyörgésébe belefáradt zsoldos. Nem Istent szólongatta, csupán magát siratta, senkivel sem akart találkozásban lenni, csak a rongyembernek titulált apámmal: *oda-át*, ezért is élt a máshol vonzásában. „Na jó, akkor néhány napig nem jövök hozzád!”, mondtam neki haragot színelve, s ettől hirtelenjében úgy megszeppent, hogy botjára támaszkodva felállt, és átölelte a nyakam. „Már hogyan jönnél a te kicsi mamádhoz, kicsi fiam? Ugye nem teszel ilyet!”, mondta és hálásan megcsókolta a buksimat, ahogy gyermekkoromban mondta: „megsimogatom a buksidat”. Látszatra megbékélt velem, s ahogy elindultam, kikísért az otthon ajtajáig, integetett nekem míg az autómmal rá nem fordultam az útra a parkolóból.

Hiába reménykedtem, másnap minden kezdődött előlről. „Elkéstél! Órák óta várok rád! De neked már nem is vagyok fontos! Bezzeg más nők! Olyan vagy, mint apád volt!”, mondta ismét szemrehányón anyám, s ilyenkor úgy tett, mintha egyet is értene a feleségemmel, noha haláláig kész lett volna

valaki mást a menyének tudni, csupán féltékenységből, amiért „elrabolt engem tőle”, legalábbis néha ilyesféle megjegyzést tett a sértegetésre egyre hajlamosabbá vált anyám. Az elrablásból mindössze annyi volt igaz, hogy húsz éves fővel elegendő lett a színlelt szeretetből, a folytonos családi perpatvarból, a rám osztott szerepből, hogy örökösen anyám védel-
mére keljek, pajzsa legyek apám előtt, s vigasztaljam sírása idején, s
elköltöttem otthonról. „Te olyan jó kisfiú voltál fiacskám! Biztosan a felesé-
ged hergel ellenem, azért dugtál be ebbe a diliházba”, mondta anyám, holott
egy perccel előbb dicsérte meg feleségem főztjét, azt főzött neki, amit kért
tőle: csirkesültet főtt krumplival, uborkasalátával, mert anyám szerint
senki sem tud olyan jól főzni, mint a feleségem. Bár e belátáshoz az
kellett, hogy a sokízületi-gyulladásból eldeformálódott kezével már
nem igen tudott főzni semmit, csak tésztát, amire kínai édes-savanyú
paradicsomszószt öntött: hetekig ezt ette otthon, holott cukorbeteg-
ként nem ehetett volna efféle ételt. „Milyen sokszor főztem rátok, a
feleségedre és a lányaidra. Ma már úgy látom, hogy meg sem érdemel-
tetek!”, mondta anyám, aki sértődöttségében nem válogatta meg a
szavait, bárkibe képes volt pikát döfni, mit sem törődve az áldozattal.
Halála előtt egyre többször hasonlított az anyjára, az én szenilis nagy-
anyámra, aki előtt senki sem állhatott meg, mintha maga lett volna a
Legfelső Bíró, minden teremtmények Ura, megszólt és fenyegetett
mindenkit.

„Én olyan magányos voltam egész életemben, kicsi fiam. Apádra is folyton csak vártam, tudtam, más nőnél van, és vártam, hogy milyen hazugsággal jön haza. Az ember várakozás közben jön rá arra, hogy milyen magányos”, mondta anyám, s emlékezetmből fel-
rémlett, hogy éveken át azzal töltötte ki a várakozás idejét, hogy min-
tás pulóvereket kötött nekünk, subaszőnyeget készített, asztalterítőt
horgolt, akárcsak az anyja, az én anyai nagyanyám, aki férje hazatértét várta
az orosz hadifogságból, s a várakozás idejét horgolással vészelte át a három
gyermek gondozása mellett. És amikor megjött apám, a hazugság jött meg
vele együtt, ittasan hablatyolt mindenfélét, ilyenkor saját birodalmamba me-
nekültem a könyvek közé, mert a hazugsággal a veszekedés is együtt járt,
kéz a kézben. Ma már tudom, hogy mindketten szerepet játszottak: anyám a
megcsalt magányos feleségét, apám a mesemondóét: mindkettő más-más
alapállásból mondta a saját történetét, melyeket még csak kedvem sincs fel-
idézni, mindenesetre boldogtalanságot árasztó történetek voltak, beárnyé-
kolták a sorsomat.

„Apád halála óta még magányosabb vagyok. Nagyon hiányzik, bármi-
lyen rongyember volt. Te sem jössz hozzám, kicsi fiam. Tudom, hogy a fele-
séged nem enged hozzám. Nem tudom, miért tilt el tőlem, nem tettem soha

semmi rosszat neki”, mondta anyám, én pedig azt tudtam, hogy nincs igaza, ezúttal sincs, de évtizedek óta ápolt, nem is egészen titkon valami titkos el-lenszenvet a feleségem iránt, aki, hogy anyám leesett a lábáról, rendszeresen segített neki megfürödni, frissítő krémmel kente be a derekát és a vé-
68 kony lábát, amiért is anyám egyszer kezet csókolt neki. „Te olyan jó vagy, nem is tudom, ki segítene nekem, ha te nem. A fiam mégsem ke-negetheti az alsótestemet”, mondta anyám meghatódva a feleségemnek, aki hétvégeken szó nélkül ebédet főzött neki, pedig a francba kívánta az egész főzést, mivel tudta úgysem tud megfelelni anyósa elvárásainak. Feleségem gyakorta hívta őt telefonon, hogy hívásomra várakozása idejét hangjával töltsse ki, s anyám neki panaszolta föl hívásom hiányát, meg hogy nem látogatom meg minden nap, pedig arra vár a nap minden órájában. Ez maga volt az örület. Feleségemet afféle közvetítőnek használta, anyám kihasználta a jóságát és közvetlenségét, mivel tudta, jótékony hírvívő szerepet vállalt közte és köztem, bár jobban szeretete volna, ha közvetlenül egymás közt adjuk-vesszük a híreket. Csicskáztatás volt ez a javából, anyám szeretett volna mindenkit olyan szerepben látni, hogy őt szolgálják ki, mint afféle úrikisasszonyt, s mivel sem apám, sem én nem voltunk vevők erre az alantas szerepre, titkon örült annak, hogy feleségem irántam való jóságból hajlamosnak bizonyult erre. „Mama visszaél azzal, hogy időnként hallgatsz a sza-vamra, és felhívod őt, vagy meglátogatod otthon, ezért nekem mondja el az akaratát”, mondta a hitvesem, s való igaz, ha nem is hallgattam mindig rá, képes volt elérni, hogy anyám üzenetére és akaratára odafigyeljek, attól rettegve, hogy ez lesz az utolsó.

Anyám és a feleségem a várakozásban egyek voltak, és a hitvesi tisztességhez ragaszkodásban is; ellenben anyám könnyelmű természet volt, s az egy életen át tartó szegénységen és várakozáson úgy segítette át magát, hogy megfontolatlanul költekezett a szűkös keretből, s ha már nem volt miből: kölcsön kért, amiért is gyakorta veszekedtek apámmal, aki nehezen emésztette a kölcsön és a kérés szégyenét. Könnyelmű anyámmal ellentétben a feleségem besztással élt, addig nyújtózott, amíg a takaró ért, de sosem tiltotta meg, hogy kölcsönt adjak anyámnak, noha tudta, sohasem kapom vissza, és ezt a sum-mát valahol meg kell spórolnia, ugyanis fiatal házások lévén nem bővelked-tünk a pénzben, anyám mégis kért, s mi szégyenkeztünk helyette. Soha sem akart vizsályt szítani köztünk, azt sem mondta el, amíg anyám élt, hogy azt a megdöbbentő dolgot mondta neki anyám: megbánta, hogy megszült, mert hálátlan gyermeke vagyok. Bár ha el is mondta volna, nem okoz meglepetést, anyám szemrehányásain megedződtem, hálát pedig nem vártam tőle, mert a kedves szavait mind visszavonta kis idő múltán. „Te olyan jó kisfiú voltál, de megváltoztál, hogy elkerültél otthonról”, mondta anyám, kinek féltékenységi

jelenetei nem pusztán apámmal szemben nyilvánultak meg, de a feleségemet sem kímélte. Magányosságának az egyik oka is a féltékenységből fakadt, egy idő múltán elmarta maga mellől a barátnőit, mondván: „Apád minden nőre tapad”, s némelykor olyan kínos jelenetet rendezett baráti társaságban is, hogy többé nem kívántak egy társaságban lenni vele: évtizedes barátságok szűntek meg pillanatok alatt, s nem igen maradt barátnője, akinek panaszkodhatott volna apám hiányáról és a szociális otthonban létről. Mindezt úgy fordította le magának, hogy a barátnői lenézték szegénységéért, mivel nem tudott olyan bőséges névestéket rendezni, mint ők, nem volt nyaralónk, mint nekik, ahova meghívhatta volna a barátokat egy kis sütés-főzésre: mindebből csak annyi volt igaz, hogy kínosnak tűnt számukra anyám örökös kölcsönkérése vagy erkölcsi eszmeftuttatása. „Női tisztesség, ugyan már, fiacskám! Én is könnyen juthattam volna előre, én is kaphattam volna jutalmat, ha nem állok ellent főnökeim csábításának. Pedig szép voltam, és csinos is, de nekem nem kellett apádon kívül más férfi”, mondta gőgösen és dacosan anyám, s nem rejtette véka alá, hogy barátnői közül többen is éltek a felkínált lehetőséggel, s bűntudatukat szelíd anyám megvetésével enyhítették: a megbocsátott lét nem bűn nélküli lét, mondta kedvenc filozófusom: Lévinas. „Tisztességes nő nem fekszik be idegen férfi ágyába. Sajnálom azokat a barátnőimet, akik ringyót csinálnak saját magukból, és titkon még büszkélkednek is vele”, mondta megvetően anyám, aki valóban csinos nő volt fiatalasszony korában, s neveltetésének köszönhetően egy életen át hűséges maradt csapodár apám mellett: ő pedig erre volt fenemód büszke, s ezt a büszkeségét nem titkolta barátnői előtt, akikről feltételezte vagy tudta, hogy szeretőjük minden obszcén kívánságait szolgálták. Talán ezért is volt féltékeny apámra, mert tudta mily’ könnyedén szerezheti meg magának őket is, a barátnőit, s miféle „kényeztetésben” részesítik, amire egy úriasszony nem hajlandó még a férje kedvéért sem.

„Ha igazából szeretnél engem, kicsi fiam, sokkal többet törődnél velem! Óh, mennyit törődtem én veled! Balettórára vittelek, te voltál az egyetlen fiú, és a tánctanárnő, már nem emlékszem a nevére, évtizedeken át ő tanított mindenkit táncolni a városban, külön törődött veled. Aztán, amikor fotószakkörbe jártál, a konyhapénzből összekuporgatott pénzből egy szovjet gépet vettem neked, hogy tudjál fényképezni, de te elhagytad. Gimnazistaként festőkörbe jártál, és én Pestről hoztattam olajfestékeket neked, kis tubusokban. De virágcsendéletek vagy tájképek helyett olyan ocsmány képeket kentél, már ne is haragudj meg, kicsi fiam, hogy apád nem véletlenül hívott bolond Van Gogh-nak. És aztán, hogy apád ellenezte az egyetemi tanulmányaidat, a jelentkezési lapon aláhamisítottam a nevédt, csakhogy jelentkezhess az

egyetemre. Az Isten felvitte a dolgot, s te már nem törödsz velem”, mondta anyám, amikor a szociális otthon kertjében ültünk egy padon, és kész voltam ellenvetés nélkül hallgatni szemrehányásait, holott a szomszédos padokon ülők mind ránk figyeltek. Anyám a *törödni* kifejezésben összemosta a gondoskodás és a gondokkal küszködés jelentését, ami azért is tűnt számomra megbocsáthatónak, mert a *gond* mindkettőnek a szótöve, erről a panaszra közbeni eszme-futtatásomról anyámnak fogalma sem lehetett persze. Annak ellenére, hogy a bölcsekedésre nem volt túl fogékony, isteni adományként kapta a szócsavarás képességét, oly’ egyszerűen és meglepően forgatta és forgatta ki a szavakat, hogy én, aki a szó művészetével bensőséges viszonyt ápoltam, elképedtem retorikai tehetségén. Valójában a *töröds* szó az ő szótárában a figyelmet, figyelmességet, szolgálatot, szolgálatra készenléletet jelentette, nem kell különösebb nyelvészeti jártasság annak megértéséhez, hogy anyám egy elvárást fogalmazott meg velem szemben: a vele-együtt-léttel járó figyelem és szolgálat kötelességét. Számára az anyai szeretet egyet jelentett a feltétlen gyermeki viszonzszeretettel, mely kizár minden megfontolást, ellenvetést, magyarázkodást, késlekedést; a tízparancsolatból ismert kötelességtudat betartását követelte meg tőlem.

„Édes kisfiam, akármilyen öreg vagyok, elesett és magányos is, s bármennyire is neheztelsz rám, ne feledd, mégis csak az anyád vagyok”, mondta anyám, s nekem felrémlett a Példabeszédekből egy intés: „Hallgasd a te atyádat, a ki nemzett téged; és meg ne útáld a te anyádat, mikor megvénhedik”. Ám a „*mégis csak*” a minden felülállóságot, a minden körülmények között megkövetelhető, az ellenkezést nem tűrőt, magát a verdiktet jelenítette meg előttem. „A bölcsesség tapasztalati úton megszerezhető, ám a világ folyásának értelme hozzáférhetetlen az ember számára. Az Úr csalódvá Izrael népében, kinél nem talált otthonra a bölcsesség, végül Jézust küldte el, Ő a bölcsesség szócsöve, mikor a megfáradtakat hívja magához Máté szerint”, mondta a konfirmációra készülve lelkipásztorunk, s megfáradt anyám intelve üzenetként villámlott belém. Megszégyelltem magam, hajlandó voltam a „szenvető szolgát” látni a nyolcvan éves anyám elesett és szeretetével lényében, egy hosszú életen át szolgálta családját, a két egymástól oly’ sok jellemvonásban, életvezetésben és szokásban eltérő férfit, mint apám és én, akik sosem tudtuk viszonzni ezt a sokféle szolgálatot és figyelmet, mellyel körülvett mindkettőnk. Utálatot vagy megvetést sohasem éreztem iránta, ámbátor mindennapos színjátékaiért és zsarolásaiért valóban nehezteltem rá olykor, de a végjátékban ezekért is megbocsátottam neki: „*mégis csak*” az anyám, a velem még-itt-lévő, elesett és végtelenül magányos, ezért rendkívüli figyelmet magának követelő anyám. Bár hányszor hangot is adtam ellenvetéseimnek vagy nehezteléseimnek, a leendő árva fiú engemet megszégyenítő hangja szólalt meg bensőmben: „*mégis csak* az anyád, akinek

talán ez az utolsó kívánsága, ez az utolsó tanácsa, ez az utolsó akarata, végakarata, s te nem figyelsz rá”, mondta, s ennek a belső hangnak, a leendő árva fiú beszédének autoritása volt velem szemben. Meghajoltam előtte, szófogadóan behódoltam neki. Úgy voltam én, hogy közben ő voltam, az ő leszek, aki mindent másféle távolságból és optikából lát már most. 71 „Tudom a kötelességemet, mama, s ha olykor ellent is mondok neked, az érdekedben, a te javadra teszem”, mondtam anyámnak, aki utolsó percig képes volt levenni a lábamról, noha ez a behódolás nem volt része jellemtáramnak, egyedül az ő akarata előtt mutattam hajlandóságot a behódolásra.

